

тури і транспорту з точки зору умов життя населення великих міст; вивчення витрат на попередження деградації довкілля і його забруднення; розвиток методології і розробка статистичних показників контролю за забрудненням довкілля, а також медичних заходів його зменшення або знешкодження; розробка змісту, групування і повноти показників природоохоронних капіталовкладень з метою узгодження існуючих сьогодні методологічних розбіжностей національних статистик. Ці системи показників є незавершеними, але вони є першими кроками на шляху створення єдиної міжнародної статистики природного довкілля. Розширенню та удосконаленню показників міжнародної статистики і статистичного обліку сприяла б орієнтація національних галузевих статистик на проблеми довкілля людини.

Зрозуміло, що розробка міжнародної екологічної статистики можлива тільки на базі екологічного моніторингу – збору даних і аналізу інформації про сучасний екологічний стан компонентів природного довкілля (ландшафтів), його зміни і прогнозу на майбутнє. Це дасть змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між природним довкіллям і діяльністю людини та визначити вартість і ефективність заходів щодо збереження або покращення його якості. Експерти ООН [2, ст. 47] вважають, що до екологічної статистики довкілля необхідно віднести і деякі соціально-економічні показники, які характеризували б стан блоку антропогенних систем (комунікацій, забудованих територій тощо). Отже, міжнародна статистична система показників довкілля повинна базуватися на двох підсистемах *мікро- і макропоказників*. До числа перших відносимо одиничні показники екологічного стану довкілля, які складаються з двох блоків: блоку природних систем та їх компонентів і блоку антропогенних систем. Макропоказники – це інтегральні показники, що будуть характеризувати екологічний стан довкілля загалом. Це дасть змогу дослідити не тільки причинно-наслідкові зв'язки між діяльністю людини і покращенням або погіршенням екологічного стану довкілля, але й визначитися з обсягом природоохоронних капіталовкладень.

Американські дослідники Д. Кей і Ю. Скольніков, аналізуючи тенденції розвитку міжнародних організацій з охорони довкілля понад 30 років тому підкреслювали, що можна було б "говорити про можливості створення в інтересах міжнародного співтовариства відповідного механізму, здатного забезпечити виконання всіх завдань, пов'язаних з охороною природного довкілля. Проте, якщо ми дійсно ставимо перед собою мету ефективного вирішення у довготерміновому плані критичних проблем взаємостосунків людини і природи, подібні надії не можна визнати обґрунтованими" [2, ст. 205].

Водночас, серед західних дослідників були й такі, що мали протилежну думку. Так, пропозиція професора Принстонського університету Дж. Кеннана про створення Міжнародного агентства з охорони природного довкілля набула широкого розголосу. Він пропонував створити "... єдину організаційну структуру, яка б, не дублюючи роботу існуючих організацій, могла б стежити за їхньою діяльністю у плані виконання вимог до довкілля людини" [2, ст. 206]. Така організація, в міру зростання її авторитету та реальної можливості контролю за діяльністю урядів, на думку того ж автора "могла б пос-

тупово взяти на себе повноваження щодо проведення відповідних міжнародних заходів і ... перейти від дорадчої функції до функції єдиного Міжнародного екологічного управління" [2, ст. 206].

Як бачимо, ідея ЕКЗ є продовженням пошуку міжнародного впливу на стан природного довкілля з метою його збереження від забруднення та деградації. Так само ідея про введення екологічних стандартів має тривалу історію. Відомо, що американський соціолог П. Вольф на підставі опитування співробітників міжнародних організацій отримав дані про те, що "80 % опитаних працівників Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) висловилися за введення *глобальних стандартів якості природного довкілля, обов'язкових для всіх держав (курсив наш – С. К., Ф. К.)*" [2, ст. 211].

Які ж узагальнюючі висновки маємо зробити зі всього того, про що йшлося вище? По-перше, ідея ЕКЗ має право на життя. Водночас, необхідно пам'ятати про існування багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, які гальмуватимуть "переведення її у практичну площину". По-друге, можна й потрібно паралельно опрацьовувати статті ЕКЗ і узгоджувати національні й регіональні стандарти якості природного довкілля з тим, щоб на відповідному етапі їх звести до глобального рівня і вийти на прийняття Екологічної Конституції Землі. По-третє, об'єктивний погляд на цю проблему дає підставу твердити, що прийняттю ЕКЗ мусить передувати прийняття міжнародних: а) системи екологічних стандартів; б) методики оцінки якості природного довкілля або системи екологічної експертизи і в) системи природоохоронної статистики. Образно кажучи, ці три коні мають вивезти важкого воза Екологічної Конституції Землі на глобальну дорогу.

Література

1. Барта Б. Национальные и международные аспекты формирования статистики охраны природной среды// Рациональное использование природных ресурсов и охрана окружающей среды. (Опыт социалистических стран). – М.: Прогресс, 1978, вып. 2. – С. 77-105.
2. Васильев В.С., Писарев В.Д., Хозин Г.С. Экология и международные отношения. Проблемы окружающей среды в мировой политике и экономике. – М.: Междунар. отношения, 1978. – 240 с.
3. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. – Львів: Вид-чий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 336 с.
4. Мороз С.А. Історія біосфери Землі: У 2-х кн. Кн. 1: Теоретико-методологічні засади пізнання: Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – 440 с.
5. Туніця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів: Вид-чий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 298 с.

УДК 332.356:502.23

Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук – УкрДЛТУ

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУЛЮВАННІ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ

Розглянуто еволюцію екологічної етики та екологічної свідомості, їх значення для формування екологічного права, зокрема міжнародного. Наведено приклади діяльності громадських організацій, які пов'язані з ідеєю Екологічної Конституції.

The Role of Publicity in Ecological Constitution of Earth Concept Formulation

The evolution of environmental ethics and environmental consciousness, its importance for the environmental law (particularly international law) have been discussed in the paper. The examples from practice shows the activities of NGOs connected with the idea of Ecological Constitution.

1. Витоки і наслідки антропоцентричного розуміння світу

Найбільш традиційний підхід до природи впродовж віків – це надання їй винятково економічної цінності, відношення, яке передбачає, щоб природа служила виключно інтересам людства. Дереву у цьому випадку не мають цінності самі по собі, вони набувають вартості тоді, коли їх зрубують і перетворюють у деревину. Мальовничі ландшафти відходять на другий план, і також не мають особливої цінності. Пустелі беруться до уваги як території для відходів, а не як особливий вид екосистеми, який теж має свою цінність і красу та вимагає охорони від втручання.

Антропоцентричний підхід вважає основною метою стосунків із природою прагматичне її використання для зростання добробуту людства. Вважають, що природа має цінність тільки тому, що люди оцінюють її, а збереження довкілля є добрим тільки тому, що воно потрібне людству. Висувається постулат, що тільки людство є моральним агентом, і тому, тільки воно має моральний статус і може переслідувати моральні вимоги. Етика у світлі таких світоглядних орієнтирів означає сукупність дій і практики, за допомогою яких можна покращити добробут людини. Відповідні етичні вчення творять концепції тільки для того, щоб спрямовувати такі дії і з'ясовувати умови створення добробуту людства і заходи, необхідні для забезпечення цього добробуту. Саме тому зусилля щодо охорони природи спрямовані на ліквідацію негативних наслідків, а не їх попередження.

Аналізуючи еволюцію антропоцентричного світогляду можна виділити чотири основні його особливості:

1. Переконавання в тому, що людина – це вища істота, відділена від інших живих істот неперехідною межею.
2. Переоцінка значення людини у світобудові, твердження, що все в цьому світі існує виключно для задоволення її потреб.
3. Переконавання, що людина та її діяльність, а також суспільство – це прототипи предметів і явищ зовнішнього світу.
4. Упевненість у тому, що вивчаючи духовний світ людини, можна досягнути основні закони, придатні для того, щоб керувати явищами усієї природи.

Антропоцентризм є основою пануючого сьогодні світогляду, який можна охарактеризувати як антиекологічний і пронизаний духом соціального оптимізму. Цей світогляд базується на таких положеннях (Дерябо, Ясвин, 1994):

- люди істотно відрізняються від інших живих істот на Землі, і домінують над ними;

- люди – господарі своєї долі, вони можуть вибирати цілі і робити все, щоб їх досягнути;
- світ безконечний і надає людям необмежені можливості.
- історія людства і його прогресу свідчить, що кожна проблема може бути принципово вирішена, а прогрес безконечний.

Ці положення закріплені у філософських, соціальних, наукових, технологічних концепціях і можуть бути зведені до єдиної парадигми, що отримала назву "парадигма людської винятковості" або звільненості від підкорення об'єктивним екологічним закономірностям.

При глибокому аналізі причин проблем довкілля можна з'ясувати, що одним з найважливіших чинників його стану є культура етносу, в якому ми живемо. Сьогодні ж домінують у суспільній культурі насамперед єкономічні цінності, які виступають вирішальною умовою рішень щодо використання довкілля. У суспільства немає екологічних перспектив, які формували б рішення і супроводжували дії. Наше бачення реальності обмежене, а ресурси й технології ми вважаємо у певному сенсі безмежними.

Щоб адекватно ставитися до існуючих проблем довкілля, ми повинні пройти через своєрідну революцію свідомості. Культура суспільного існування потребує нової системи переконань – всеохоплюючої і системно-орієнтованої. Економічну систему потрібно так організувати, щоб вона служила цінностям, які здатні забезпечити сталий розвиток. Ми повинні прийняти світогляд, який повсякчас нагадував би нам, що наше виживання, реалізація життєвої мети і підвалини нашого економічного розвитку залежать від природи. Природа існує для всього живого, а не тільки для нас. Наш успіх залежить від співпраці, а не від домінування над нею.

2. Еволюція етичних вчень і екологічної свідомості

Етика – це не тільки теоретична галузь знань, вона намагається зрозуміти, яку мету переслідують люди і що вони повинні зробити, щоб покращити життя, а також цікавиться поведінкою людства в цілому. Екологічна етика, як форма прикладної нормативної етики, розглядає питання ставлення людини до довкілля, питання *відповідальності перед довкіллям* і те як ця відповідальність повинна відображатись у політиці, яку реалізує уряд чи приватний сектор.

З екологічної точки зору, норма етики – це обмеження свободи дій у боротьбі за існування. З філософської точки зору, етика передбачає розмежування між суспільно-прийнятною й неприйнятною поведінкою. Перші збірки етичних законів в основному розглядали поведінку окремих індивідумів. Прикладом можуть послужити десять біблійних Заповідей Божих. Пізніші етичні повчання висвітлювали відношення між людиною й суспільством. Однак ще дотепер не створено збірки етичних правил, які б регулювали стосунки між людиною і землею, тваринами, рослинами.

Етика завше ґрунтується на положенні: індивідуум є членом спільноти. Його інстинкти підказують йому, як боротися за своє місце всередині даної спільноти, але етичні принципи підштовхують до спільної діяльності з іншими членами спільноти (інколи, для того, щоб і тут поборотися за своє місце).

це). Етичні принципи стосовно Землі розширюють межі поняття "спільноти", так що вона містить у собі ґрунт, водні ресурси, рослини, тварини, тобто все, що ми називаємо **ПРИРОДОЮ**.

Насправді етичне ставлення до природи змінює роль *Homo sapiens* із завоювника природного співтовариства на рядового його члена і громадянина. Подібний статус вимагає ставитися до "співвітчизників" з повагою, а також поважати співтовариство в цілому. Історичний розвиток людства засвідчив, що роль завоювника, у кінці кінців призводить до поразки. Чому? Тому, що така роль вимагає, щоб переможець, володар знав, що приводить в рух механізм розвитку суспільства, що і хто має цінність, та що і хто є некорисним для життя співтовариства. Насправді ж, як пише Альдо Леопольд, завжди виявляється, що людина не знає цього, а тому її завоювання у кінці кінців обертаються проти неї ж самої.

Переважаючи етичні, релігійні чи філософські концепції визначають, яким чином особи приймають колективне рішення, або хоча б доходять згоди. Існує три різних доктрини відносно втручання держави у життя особистості. Суспільне правосуддя, як правило, базується на одній з цих доктрин при винесенні рішень щодо використання природних ресурсів і охорони природи.

Доктрина свободи волі походить з класичної філософії та її прихильників – це Фрідріх фон Хайек, Мілтон Фрейдмен, Роберт Нозік і письменник Ейн Ренд. Центральний підхід цієї доктрини до правосуддя – це система не порушних Локейських прав відносно надання права на звільнення від впливу інших. Права людини – *природні і негативні*. Природні, тому що вони пріоритетні для держави і, встановлюють границі, в межах яких держава може справедливо діяти. Негативні, тому що вони забороняють втручатися агентам ззовні. Прихильники доктрини свободи волі вони піклуються перш за все, про свої права.

Джеремі Бентем вважається батьком економічного **утилітаризму**. Утилітаристська філософія існувала вже у роботах Хатчесон, Престлі і Лока. Згідно з утилітаризмом правильність чи помилковість дій впливає із добрих або поганих якостей їхніх наслідків, не просто беручи до уваги дійову особу, але й усіх, що впливали на дійову особу. Прихильники утилітаризму розглядають максимізацію соціальної користі як основний критерій моральності. Соціальна користь не означає ні суми, ані арифметичного значення рівнів користі всіх індивідів у суспільстві. Утилітаристи намагаються максимізувати добробут суспільства, з визнанням добробуту суспільства точно зростаючою функцією індивідуальної користі. У цілому це значить, що всі індивіди вважаються рівними.

Контрактистське правосуддя (**контрактизм**) є альтернативним до утилітаристського. Воно базується на принципі, що особа згідна прийняти певні незручності окремих дій зі сторони суспільства, тому що якщо кожен приймає ці незручності, всі можуть отримати вигоду. Це відмінне від утилітаризму бачення, де права осіб можуть бути обмежені сумою загального добробуту індивідумів. Незручності спокійно можуть сприйматися утилітаристами, і тільки тиск соціально-встановлених контрактів є прийнятною умовою для прихильників контрактизму.

3. Концепції розширення прав

Еммануїл Кант використовував концепції "природної позиції" "прикриття непізнаності" для введення принципів моральності. Щоб прийняти рішення, індивід повинен поставити сам себе у гіпотетичну ситуацію, коли він не знає ні свого становища у житті (природної позиції), ні інтелектуальних можливостей, наслідків і т.д. Джон Роулз розвинула цю концепцію, щоб встановити соціальні інституції, які могли б гарантувати певні права.

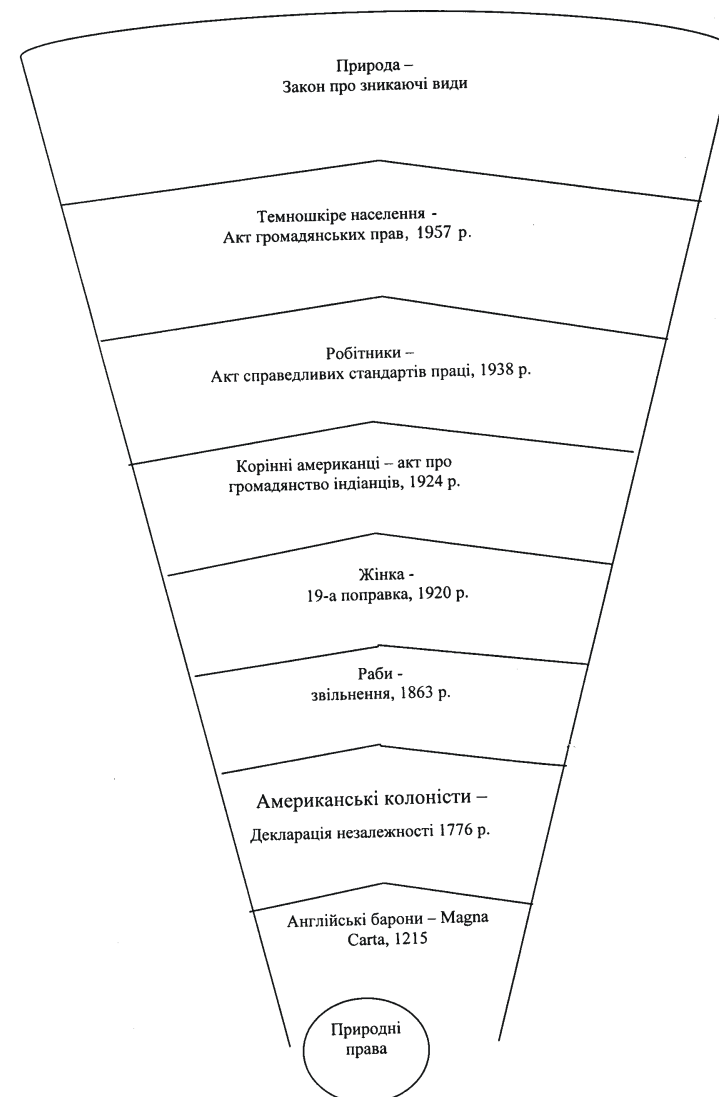

Рис. 1. Концепція розширення прав (на прикладі англо-американської історії)

Концепція прав стала стандартною, коли почали поширюватися моральні міркування у ділових колах. У США рух за цивільні права розвивав ідею прав темношкірих і інших меншин, і мав за мету застосування основних прав американцями будь-якої раси. Ці ж принципи стали основою рухів за досягнення рівності жінок у всіх відносинах у суспільстві. Права на безпечні робочі місця згодом також знайшли відображення у законодавстві (рис. 1).

Наступне виголошене право – це **право на чисте довкілля**: люди мають право дихати чистим повітрям, пити незабруднену воду з корисним для здоров'я складниками; споживачі мусять бути впевненими, що продукти які вони куплять у гастрономах, не містять залишків пестицидів. Концепція прав людини поширилася у багатьох аспектах життя суспільства і використовувалася за основу у багатьох законодавствах і постановах, які змінили поведінку держави, бізнесу так, щоб поважати ці права.

Увесь розвиток людської цивілізації є процесом поступового розширення прав – здобуття рівних прав для людей будь-якої нації та раси, рівності жінок у всіх відносинах у суспільстві, прав на безпеку і безпечні робочі місця. Творець вчення про ноосферу В. Вернадський вважав, що перебудова біосфери в інтересах людства як єдиного цілого, що вільно мислить, передбачає рівність усіх людей, а саме – повну рівність рас та народів.

Наступне питання полягає у тому, чи можна ідеї розширення прав застосувати до природи або хоча би до деяких її компонентів, і чи це допомогло б ефективно розв'язувати проблеми довкілля. Багато філософів застосовують етичні принципи не далі, як щодо свійських тварин, інші, із радикальнішими поглядами, розширюють коло і включають туди ще й дику фауну і флору. Деякі не бачать жодних причин для встановлення моральних меж там, де закінчується життя, не бачать підстав для того, щоб заперечувати право на існування каменя, землі, води, повітря чи біофізичних процесів, що відбуваються в екосистемі (рис. 2).

Якщо природа є тільки ресурсом для людських потреб, тоді природні елементи набирають виключно інструментальної цінності, і це переконання зумовлює відповідне ставлення до об'єктів природи. Проте, якщо ми віримо, що справжня цінність екосистем і об'єктів природи відмінна від інтересів людства, тоді рішення необхідно приймати згідно з тими цінностями, які містяться в них. *"Ідея охорони природи починається, там, де той, що охороняє її, робить це не заради матеріальних цінностей, не заради пов'язаної з творінням природи чужої йому історичної чи іншої цінності, а заради самої природи, заради знаходження в ній ідеальної цінності"*, – писав ідеолог польського природоохоронного руху Ян Павліковскі.

Питання морального поширення права на вибір також постає, коли ми говоримо про наші обов'язки перед майбутніми поколіннями. Можливо всі згодяться, що було б неправильним використати всі природні ресурси і забруднити довкілля, яке ми передаємо нашим дітям, але чи всі замислюються над тим, скільки ресурсів ми залишимо майбутнім поколінням і в якому стані залишимо навколишнє середовище? Доля людства та інших мешканців нашої крихкої біосфери залежить від того, чи зможемо ми обмежити надмірне спо-

живання і знайти нематеріальні форми збагачення людського життя. Етичні принципи ефективно регулюють суспільну поведінку, але лишень тоді, коли вони заковані у культуру, колективній пам'яті суспільства і закріплені у досвіді, знаннях, законодавстві.

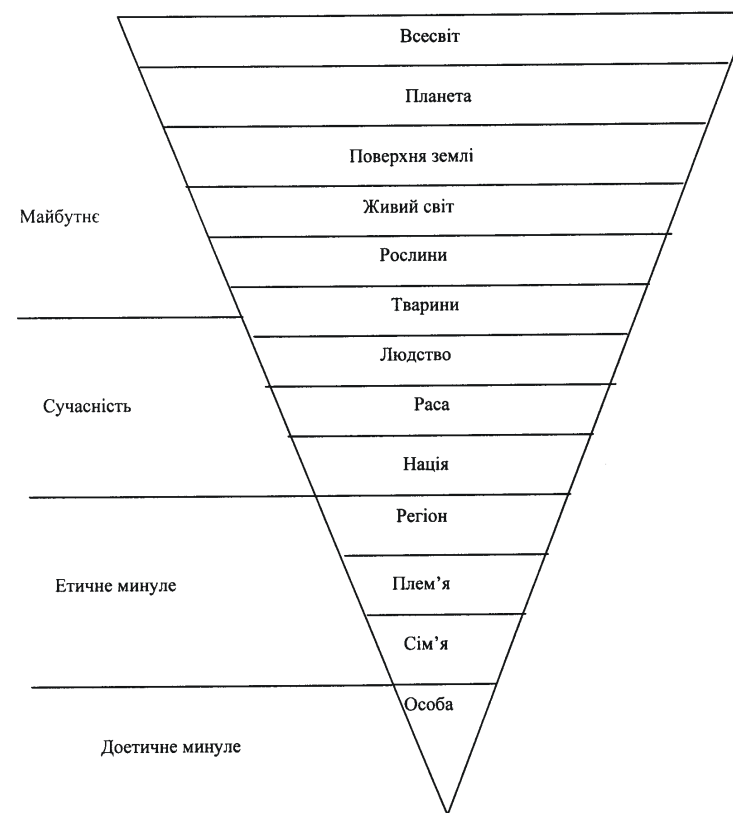

Рис. 2. Еволюція етичного сприйняття світу

Якщо природа є тільки ресурсом для людських потреб, тоді природні елементи набирають тільки інструментальної цінності, і це переконання зумовлює відповідне ставлення до об'єктів Природи. Проте, якщо ми повіримо, що справжня цінність екосистем і об'єктів Природи відмінна від інтересів людства, тоді рішення необхідно приймати згідно з тими цінностями, які містяться в них.

4. Глобальна етика і міжнародне право

У 1987 році Світова Комісія ООН з питань довкілля і розвитку закликала до створення хартії, що "розробить нові норми державної і міждержавної поведінки, що необхідно для збереження життя на нашій розділеній планеті". Ідея Хартії отримала подальший розвиток після Самміту Землі 1992 р. у 1994 р., Генеральний Секретар Самміту Землі та Голова Ради Землі Мауріс

Стронг і президент Міжнародного Зеленого Хреста Михайло Горбачов за підтримки уряду Нідерландів започаткували нові ініціативи Хартії Землі. У 1997 р. на засіданні Ради Землі у Коста-Ріці створено комісію і секретаріат Хартії Землі.

29 червня 2000 р. у Палаці миру в Гаазі було проголошено офіційне запровадження Хартії Землі. Місія цієї ініціативи була спрямована на встановлення етичних основ для виникаючого глобального суспільства та допомоги у розбудові сталого світу, заснованого на повазі до природи, універсальних прав людини і культури миру.

Питання, висловлені у Хартії Землі, знаходяться у тісному взаємозв'язку з соціальними, економічними та екологічними проблемами, які постають перед світом сьогодні. Людству необхідно здійснити радикальні зміни у своїх відносинах, цінностях, поведінці, баченні основних етичних і практичних принципів, які б керували поведінкою людей і націй в їхніх відносинах один з одним і з довкіллям. У відповідь та цю ситуацію, нова запропонована глобальна етика змінює свою форму, і знаходить вираження в міжнародному праві. Первинна мета Хартії Землі полягає в тому, щоб створити у ролі "м'якого закону" документ, що формулює фундаментальні принципи нової етики, які забезпечують повагу до прав людини, мирної економічної діяльності, захисту довкілля і сталого розвитку.

Хартія Землі – це універсальний кодекс поведінки для держав і людей, що будуть працювати для збереження довкілля і забезпечення сталого розвитку людського суспільства. Хартія чітко формулює цінності і принципи, які стосуються практичних проблем, що постали перед людьми в їх повсякденному житті. Наведемо деякі з цих принципів:

1. Поважати Землю і життя на ній
 - Визнати, що все існуюче взаємопов'язане і кожна форма життя цінна, незалежно від її значимості для людей.
2. Охороняти і відновлювати цілісність екологічних систем Землі, приділяючи особливу увагу біорізноманіттю і природним процесам, що забезпечують стійкість життя.
3. Практикувати запобігання шкоди для навколишнього середовища як кращий метод екологічного захисту і вибирати обережний шлях у випадку обмеженості знань або недостатності інформації.
4. Засвоїти такі структури виробництва, споживання яких гарантують збереження регенеративних можливостей Землі, дотримуючись прав людини і благополуччя суспільства.
5. Розвивати вивчення екологічної стійкості і сприяти відкритому обміну і широкому застосуванню набутих знань.
6. Захищати права всіх людей, без дискримінації права на природне і соціальне середовище, яке підтримує їх достоїнство, здоров'я тіла і духовний спокій, приділяючи особливу увагу правам корінного населення і меншин.
7. Поводитися з повагою і співчуттям до всього живого.

Аналіз загальної еколого-економічної ситуації за період від Конференції ООН у Стокгольмі 1972 р. до Конференції Ріо-92 і 19-ї спецесії ГА ООН (1997 р.) засвідчує, що без глобального документа обов'язкової юридичної сили життєво важливі вимоги з питань захисту довкілля і сталого розвитку не виконуються. Отже, рано чи пізно, світове співтовариство мусить приступити до розробки Екологічної Конституції Землі (ЕКЗ). Екологічна Конституція Землі повинна стати глобальним документом обов'язкової юридичної сили ("jus cogens"), сутність якого пов'язана із визнанням єдності, взаємозв'язку та взаємозалежності світу. Завдання ЕКЗ полягає в юридичній гарантії екологічної безпеки планети в цілому і кожної країни зокрема, забезпеченні кожній державі свого шляху розвитку, економічної, політичної і військової безпеки, захисті національних інтересів будь-якої держави та інтересів людства в цілому (Ю.Ю. Туниця, 2001).

5. Роль громадськості

Ідея Екологічної Конституції Землі уже потрапила у поле зацікавлень громадських екологічних організацій. Так російська організація "Невидадь" створила Інтернет-сторінку, на якій дітям пропонується творити для своїх же ровесників "Екологічну Конституцію Планети Земля". Закони і правила пропонується надсилати у формі малюнків і самому дотримуватись їх.

Парламентська Комісія Польщі винесла постанову про створення нової Конституції. Польські екологічні групи зібрались, щоб підготувати пропозиції і розпочати збір підписів на їх підтримку. Зелена Федерація запропонувала прийняти конституційний акт "Екологічну Конституцію Польської Республіки" такого змісту:

Декларація

Республіка Польща декларує прийняття на себе частки спільної відповідальності країн за створення сприятливих умов для життя на Землі.

Стаття 1

Республіка Польща є демократичною державою із правом спрямованим на постійний збалансований розвиток.

Стаття 2

1. Природна і культурна спадщина знаходиться під захистом держави.
2. Держава створює умови, щоб забезпечити екологічну безпеку нинішнього і майбутніх поколінь.
3. Держава дотримується правила, що кожна особа, яка спричинила порушення природного середовища є відповідальною за наслідки її дій.
4. Держава полегшує діяльність громадян, спрямовану на покращення довкілля, і зокрема гарантує універсальний доступ до інформації про умови та охорону довкілля.

Стаття 3

1. Кожна особа має обов'язок дбати про довкілля.

2. Кожен громадянин має право вимагати від держави дій на захист і покращення довкілля.

У суспільстві часто виникають протиріччя між важливими цінностями, інтересами. Важливо знайти шляхи гармонізації різноманіття з унікальністю, використання свободи з суспільним благом, короткотермінових завдань з довгостроковими цілями. Кожна особа, сім'я, організація, і громада повинні відігравати життєво важливу роль. Мистецтво, наука, релігія, освіта, засоби масової інформації, ділові кола, неурядові організації та уряди – всі ці ланки суспільства істотні для запровадження в життя ефективного екологічного законодавства як на національних, так і на міжнародному рівнях.

Література

1. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика. – Ростов на Дону: Феникс, 1996
2. Леопольд А. Альманах "Сэнд Каунти"// Экологическая Анталогия. – Москва-Бостон, 1992
3. Туніця Ю.Ю. Екологія і церква// Первоцвіт. Літературно-мистецький альманах. – Випуск другий. – Львів, вид-во "Край", 2001- С. 5-10
4. Nash, Roderick. The Rights of Nature. Madison, University of Wisconsin Press, 1989

УДК 630*587

Prof. Dr. Dieter Blumenwitz – Würzburg

THE SETTLEMENT OF INTERNATIONAL DISPUTES RELATING TO THE ENVIRONMENT – THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE AND INTERNATIONAL ARBITRATION

The historical roots, statute and activity mechanisms of the International Justice Court in the field of environmental law described in the paper. Analytical review of environmental arbitration practice and environmental disputes have been analyzed.

Проф. Дітер Блюменвіц – м. Вюрцбург

Регулювання міжнародних конфліктів щодо довкілля – міжнародний суд справедливості та міжнародний арбітраж

Висвітлено історію виникнення, статутні положення і механізми діяльності у сфері міжнародного екологічного права Міжнародного Суду Справедливості. Здійснено аналітичний огляд правової практики міжнародного арбітражу екологічних конфліктів.

The last two or three decades of world's history have seen an increase of awareness for ecological problems and, at the same time, a worsening of the state of certain ecosystems or the environment in many respects. Although there had been some earlier activities and documents, it was basically during the same period that a meanwhile vast body of international law relating to the protection and preservation of the environment has been developed. The 1992 Final Declaration of the UN Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro has been a landmark event for both environmental law and policy-making. Principle 26 of the Rio Declaration on Environment and Development stresses:

"States shall resolve all their environmental disputes peacefully and by appropriate means in accordance with the Charter of the United Nations."

This is only a reaffirmation of the general duty of states to resolve their disputes peacefully, laid down as a principle of the UN Charter in Article 2, para. 3, and elaborated upon by listing appropriate methods of dispute settlement in Article 33, para. 1, of the Charter, including conciliation, arbitration and judicial settlement.

The International Court of Justice (ICJ), the principal judicial organ of the UN, was for a long time the only available *forum* for judicial settlement in disputes relating to ecological problems. Article 92 of the UN Charter states that the Court

"shall function in accordance with the annexed Statute, which is based upon the Statute of the Permanent Court of International Justice and forms an integral part of the present Charter."

The Statute regulates the organization of the Court and its competence, and contains the basic provisions for the procedure both in contentious cases and requests for an advisory opinion. It is completed by the 1978 Rules of Court¹, which contain more detailed rules on the members and subdivisions of the Court, the registry, and in particular on procedural aspects.

Even though formally adopted in 1945 at the San Francisco Conference, the Statute of the ICJ was actually drafted in 1920 as the Statute of the Permanent Court of International Justice. It was only slightly altered and adapted in order to make it compatible with the UN Charter. The new scientific knowledge about the natural environment and its conditions, modern developments in the law, and the changing face of the international community have led to doubts whether the statute of the Court still allows an appropriate handling of cases relating to the environment. Severe criticism of the existing mechanisms was expressed by scholars and policy-makers, in particular with respect to the ICJ. Some remedy could be found in altering or amending the Court's Statute. There is, however, little prospect of such a change in the near future, and, in fact, no restriction or hindrance to the work of the Court inherent in the Statute. The ICJ is already well equipped to handle cases with an ecological impact and to take into account pertinent considerations; and it has recently proven to be able to do so. Furthermore, with international arbitration, states and other actors on the international scene have a similarly effective but more flexible means to resolve their disputes without possible restrictions in the Statute.

The Feasibility of an Amendment of the Statute

An alteration of or amendment of the Statute is unlikely to succeed in the current international political climate. The procedure for altering or amending the Statute is the same as the amendment of the UN Charter.² Leaving aside the possibility to call a General Conference for reviewing that instrument, an amendment to

¹ As amended on 5 December 2000; available at <http://www.icj-cij.org> (visited April 2002).

² Article 69 of the Statute. See generally and on one fruitless attempt to amend the statute *Shabtai Rosenne*, *The Law and Practice of the International Court 1920-1996*, vol. I, 1997, § 1.20, p. 95 et seq.